

Pori, Tuorsniemi, Lähdepuro

Kertomus muinaistieteellisestä kaivauksesta 17.8. - 25.8.1967

Vuonna 1951 suoritti fil.tohtori Ville Luho kaivauksen mv. Alpo Nymanin Tuorsniemessä omistamalla Lähdepuro-nimisellä tilalla Porin tuolloista maalaiskuntaa, ja julkaisi kaivaustulokset Suomen Museossa 1954 (ks. Luho, Ville: Porin verkkolöytö, SM LXI 1954, ss. 5-27). Tämän löytöjen määrän että laaja-alaisuuden puolesta ainutlaatuisen verkkorykelmän Luho ajoitti pronssikautiseksi tietyin varauksin. Kun Luhon tutkimuksesta jo oli kulunut pitkälti toistakymmentä vuotta, ja kun tänä aikana oli kehitetty tarkempia ajoituskeinoja - C₁₄ -analyysi - myönsi Porin kaupunki vuoden 1967 talousarvioon määrärahan verkkolöydön C₁₄-ajoitukselle sekä kaivauksen suorittamiseen ajoitusmateriaalia varten. Kaivaus tuli em. aikana allekirjoittaneen tehtäväksi.

Kaivaus

aloitettiin aamulla 17.8. neljän koulupojan avustamana paikantamalla aluksi Luhon kaivausalue mv. Alpo Nymanin opastuksella. Tämän jälkeen vedettiin peruslinja ja sidottiin Lähdepuro-tilan rajapyykkiin n:o 7 (ks. kartat 1 ja 2). Vaakituskiintopisteelle (rajapyykin n:o 8 keskuskivi) saatiin arvo 050, mikä on 12 m ymp. Tämän jälkeen paalutettiin ja punnittiin 2x6 m:n suuruinen alue Luhon kaivausalue n:o 1:stä puron vartta ylöspäin (itäkaakkoon) siten, että kaivettavan paikan ja puron väliin jäi parin metrin levyinen kaistale maata estämään veden juoksemista purosta paikalle. Ruokamullan, jonka vahvuus paikalla vaihteli 30-40 cm, poistamisen jälkeen jatkettiin kaivamista lapioilla savipitoisessa hiesussa n. 80 cm:n syvyydelle. Seuraavana päivänä jatkettiin kaivamista edelleen lapioilla vettyneessä maakerroksessa pl. 236:een asti, jolloin ensimmäiset verkonkohot tulivat näkyviin ruudussa B2. Nyt jatkettiin alueen puhdistamista lastoilla. Työtä häirtäsi koko ajan kaivauspaikan poikki kulkevasta salaojasta tulviva sekä itse maakerroksesta tiheä vesi, jota yhden pojista täytyi kaiken aikaa sangolla syyttää pois alueen pitämiseksi edes jossain määrin kuivana. Iltaan mennessä oli saatu esille 31 kpl verkonkohoja ja pari paulan katkelmaa ruuduista B1 ja B2. Löydöt merkittiin karttaan 3 ja jätettiin toistaiseksi paikoilleen valokuvausta ja punnitusta ym. varten. Vapaan lauantain vuoksi kaivausta voitiin jatkaa vasta seuraavana maanantaina. Onnettomuudeksi pyhän aikana oli satanut rajusti, ja koko kaivettu kuoppa oli täyttynyt vedellä. Vesi oli lisäksi sortanut vettyneet savipitoiset seinämät,

joten koko aamupäivä meni kaivauspaikan tyhjentämiseen vedestä ja sortuneiden seinämien korjaamiseen ja puhdistamiseen. (SM neg. n:ot 25396-25398). Seinämät tuettiin laudoilla, minkä jälkeen edellisellä viikolla löydetty kohot, jotka ihme kyllä olivat säilyneet paikoillaan, kuvattiin (SM neg. n:o 25401, dia n:o 590) ja punnittiin. Kohot poistettiin paikoiltaan ja suljettiin puhdistamattomina muovipusseihin. Iltapäivällä alkanut sade lopetti työt siltä päivältä. Seuraavana aamuna "monttu" oli jälleen veden peitossa (SM neg. n:o 25402-05), mutta seinämien tukemisen vuoksi säästyttiin veden mättämistä lukuunottamatta enemmiltä vahingolta. Ruudusta B1 saatiin esille 2 kerroksesta 15 kohoja, jotka olivat ryhmittyneet luontaisen pyörökiven ympärille (SM neg. n:ot 25406). Löytösyvyys oli pl. 254-257, kiven pinta 246. B2 ruutu osoittautui tällä syvyydellä löydöttömäksi. B1 ruudussa kaivettiin 3. kerros kohoja (4 kpl) syvyydeltä 258-260 sekä verkon painokivi (pl. 259). Alimmat kohot olivat siten 111 cm maanpinnasta (ks. kartta 4 ja SM n:o 25407). Näyttää siltä, että varsinainen löytötaso, meren muinainen pohja (=tiivin savikerroksen päällä oleva ohut sorakerros) viettää melko jyrkästi koilliseen. Luho saattoi kaivaa 6 m alempana neljä kerrosta kohoja. Tämä kohojen lukumäärän väheneminen syvyysuunnassa ilmenee myös Luhon kartoista (ks. Luho, mt. s. 9). Ilmeisesti Luho oli taas kerran vainunut löydön parhaimman kohdan.

Kaivausaluetta jatkettiin nyt puron vartta ylöspäin ruudulla B3. Ruutujen B2/B3 välisestä seinämästä piirrettiin profiili (ks. kartta 5), valokuvattiin (SM dia n:o 591) sekä otettiin joka 10 cm:n korkeudelta maaperänäytteet lastalla pl. 270 syvyydelle saakka. Ruudusta B3 saatiin talteen 15 kohoja syvyydeltä pl. 227-257, paulaa, männynkäpy (pl. 243) sekä painokivi (pl. 258). Verkkoon kuuluvia kiviä oli vaikea erottaa luontaisista, minkä vuoksi kahta poikkeusta lukuunottamatta kiviä ei otettu talteen.

Luhon mukaan kaivauspaikan maaperä olisi kerroksellista. Havaintojeni mukaan tuskin mistään kerroksellisuudesta voidaan puhua, pikemminkin kahdesta ohuen savilaatan erottamasta hiesupatjasta. Joista alempi on n. 30 cm:n vahvuudelta vettynyt (pohjavesi) tiiviiseen pohjasaveen ja ohueen moreeniin saakka (ks. SM dia N:o 592). Vettyneen kerroksen paksuus on muuten jokseenkin sama kuin löytötason.

Kaivausaluetta levitettiin nyt perusväivalta puroon päin (A1 ruutu) 1.80 m:n pituudelta ja 1 m:n leveydeltä, kun osoittautui, että puron pohjalta kaivamalla tavattiin kohoja. Ruudusta A1 löydettiin melkein yhdessä kassassa 16 kohoja, joista yksi selvästi sydämen muotoinen. Paulan katkelmia tavattiin kolmesta kohdasta sekä todennäköisesti verkon silmään kuulunut solmu. Kohokasassa oli myös (hylkeen) luunpalanen. Kaikki löydöt tavattiin pl. 242-257 syvyydeltä (SM neg. n:o 25411).

Peruslinjasta 8 m purosta pois päin kaivettiin 1x1 m:n laajuinen koe-kuoppa kohojen levinneisyyden selvittämiseksi. Kuopasta löydettiin pl. 228 syvyydeltä verkonkoho. Koekuopan kohdalla maanpinta oli 24 cm (pl. 125), hiesukerroksen yläpinta 25 cm (pl. 158) ja tiivis vettäläpääsemätön pohjasavi 26 cm (pl. 234) perusviivan kerroksia ylempänä. Koekuopassa voitiin löytötasossa oleva hiesu havaita epämääräisen laikkuliseksi tummempien ja vaaleampien kohtien vuorotellessa. Ilmiö johtuu maaperän erilaisesta vesipitoisuudesta tai kasvien eritteistä tai ehkä molemmista, mutta tuskin itse verkosta.

Verkonkohojen syvyysvaihtelun toteamiseksi ja jotta saataisiin vaadittu "satakunnan" kohon lukumäärä täyteen avattiin vielä ruutu C1. Ensimmäinen koho tuli esille ko pl. 228, loput kuusi koho pl. 236-250 väliltä (SM neg. n:o 25409-10). Kohojen lisäksi löydettiin kahdesta kohdasta katkelma paulaa (pl. 231 ja 234; ks. kartta 3). Kaivausta jatkettaessa syvemmälle tavattiin vielä hyvin säilynyt hylkeen kylkiluu (pl. 250) sekä nähtävästi eläimen selkänikama (pl. 251). Pohjamoreeni ja tiivis savi tulivat vastaan pl. 259; nousua perusviivalta oli siten 3 cm.

Ruutujen C1/D1 välisestä seinämästä piirrettiin profiili ja seinämä kuvattiin (SM dia 592, jossa näkyy selvästi sinisen savilaatan erottamat kaksi hiesukerrosta sekä SM neg. N:o 25408).

Tämän jälkeen kaivaus lopetettiin ja kaivettu alue täytettiin sekä puhdistettiin.

Lopputoteamuksena

Tuorsniemen verkkokaivauksesta on sanottava, että olosuhteista riippumatta, jotka arkeologin kannalta olivat ainutlaatuisen kehnot: vettä tuli sekä taivaalta että maasta, työ muistutti enemmän uppoavan laivan pelastamista kuin arkeologista kaivausta, tarkoitettu tulos saavutettiin. Kaikkiaan saatiin esille 99 verkonkohoja, 7 paulankatkelmaa tai muuta punosta, 4 ilmeisesti hylkeelle kuulunutta luuta tai luunpalaa, 2 verkonpainokiveä sekä yksi männynkäpy. Mitään oleellisesti uutta Lohon kaivaushavaintoihin ei käsittäkseni tullut, ellei sellaisena pidetä maaperän kerroksellisuuden puuttumista. Löytömateriaali oli aivan samaa kuin Lohollakin, löytöjen määrä vain paljon pienempi johtuen siitä, että kaivettu alue oli Lohon kaivausta vähän ylempänä ja verkkojen jäännökset näin ollen harvemmassa. Lohon arvelu verkkojen pitempiaikaisesta tapahtuneesta hautautumisesta saanee tukea siitä havainnosta, että kohojen ja oli useammassa kerroksessa päällekkäin 25 cm:n paksuudelta savipitoisen hiesun erottamina. Toisaalta voidaan ajatella, että kohot rantautuessaan aallokon vaikutuksesta joutuivat eri tasoille ja lietteen aikaa myöten kasautuessa päälle jäivät niille paikoille, mistä ne tavattiin.

Verkot ovat siis saattaneet joutua paikalle yhtä hyvin myös äkkituhon¹ vuoksi. Hylkeen luiden esiintyminen verkonjäännösten joukossa viitanee mielestäni siihen, että verkot ovat tuhoutuessaan olleet laskettui-
na veteen, eikä heitetty sinne tms. Löytöjen puolesta tämänkertainen kaivaus ei typologiselle ajoitukselle tuonut mitään uutta. C-14 analyysi lopultakin ratkaisee, mikä tämän "maailman suurimman verkon" ikä ja merkitys arkeologialle on.

Liitteenä

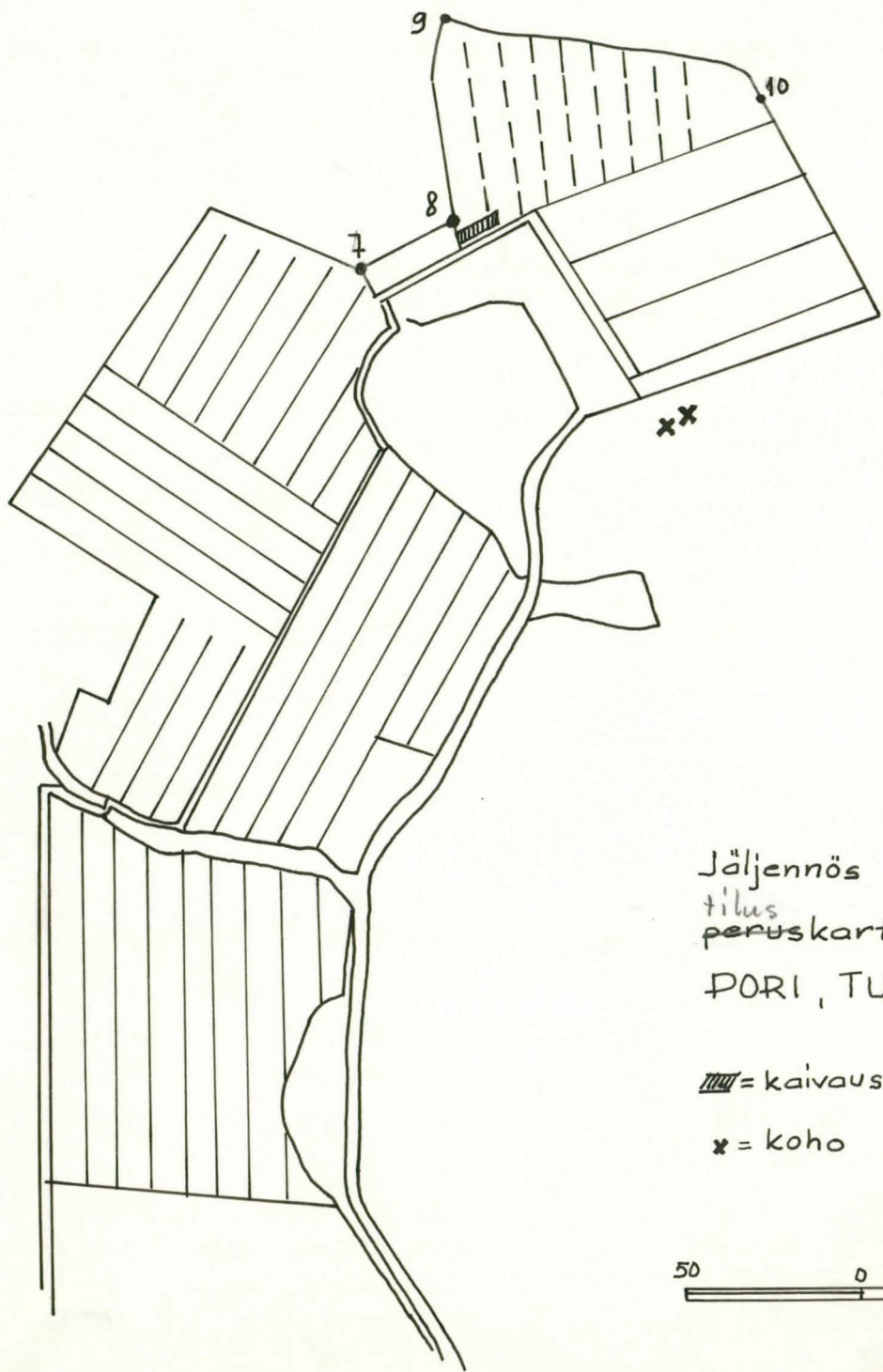
peitepiirros peruskartan 1:20 000 lehden Viasvesi n:o 1141 11 ruuduis-
ta 15-16/37-38, 6 karttaa, valokuvat SM neg. n:ot 25 396 - 25 411 se-
kä SM diat n:ot 588-594. 5 karttaa punttuu 6.5.96

Porissa tammikuun 11. päivänä 1968

Isto Kauhanen

Satakunnan Museon amanuenssi

Jäljennös Lähdepuro nimisen tilan
 tilus
 peruskartasta, joka piirretty v. 1951
 PORI, TUORSNIEMI

 = kaivausalue

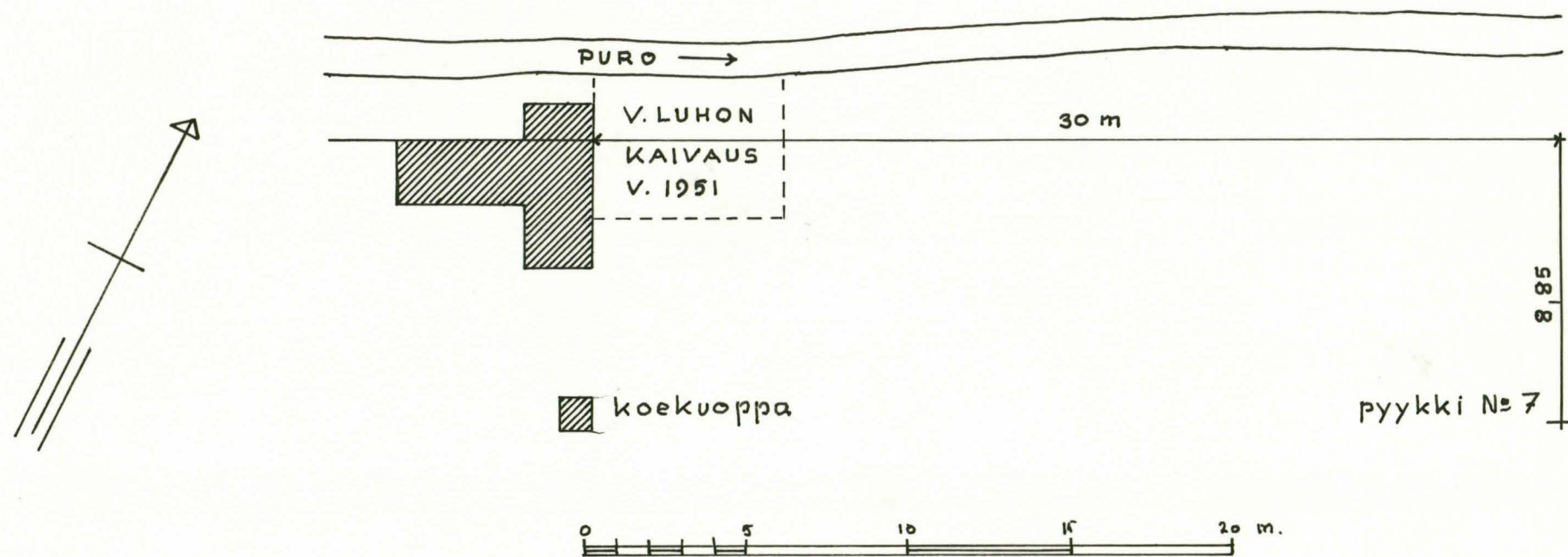
x = koho

Pori, Tuorsniemi, Lähdepuro

Isto Kauhanen / Satakunnan Museo 1967

Yleiskartta MK 1:200

PORI, TUORSNIEMI, LÄHDEPURO

25400-1

B1- RUUDUN VERKON KOHOJA. I-LÖYTOKER-
ROS. KUVATTU IDÄSTÄ.

25400-1

B1- RUUDUN VERKONKOHOJA. I-LÖYTÖKER-
ROS. KUVATTU POHJOISESTA

PORI, TUORSNIEMI, LÄHDEPURO

25400-1

B1-RUUDUN VERKONKOHOJA. I-LÖYTÖKERROS. KUVATTU POHJOISESTA.

25406-7

B1-RUUDUN VERKONKOHOJA. II-LÖYTÖKERROKSESSA. KUVATTU POHJOISESTA.

PORI, TUORSNIEMI, LÄHDEPURO

25408-9

PROFIILI RUUTU C1 PÄIN. KUVATTU
POHJOISESTA.

25410-11

C1-RUUDUN VERKONKOHOJA I-LÖYTÖ-
KERROKSESSA. KUVATTU KOILLISESTA.

PORI, TUORSNIEMI, LÄHDEPURO

25408-9

PROFIILI RUUTUA C1 PÄIN. KUVATTU
POHJOISESTA.

25408-9

PROFIILI RUUTUA C1 PÄIN. KUVATTU
POHJOISESTA.

PORI, TUORSNIEMI, LÄHDEPURO

25410 -11

A1- RUUDUN VERKONKOHOJA I-LÖYTÖ-
KERROKSESSA. KUVATTU KOILLISESTA.